

Agâh Efendi piyrimiz, Şinasi üstadımızdır.

Server İSKİT

Bir tenkid münasebetiyle:

«KALEM» in, güzel bir düşünüş ve yahut hoş bir tesadüf eseri olarak, ilk nüshasının ilk yazısı, ilk müstakil ve şahsi Türk gazetesinin sahibi ve her şeyi olan Agâh Efendi hakkındaki mevzu bahis edilmiş.

Gerek bu buluş, gerekse esercigimle nihayet Bay Mustafa Nihad'ın alâkadar olması beni sevindirdi. Çünkü, bu mevzu üzerinde, söz söyleyebilecek zevatin en başında gelenlerinden biri olmak vukuf ve salâhiyetini taşıyan dostumuzun, şimdiye kadar bir tenkidi çıkmaması beni üzüyordu ve nihayet bu da oldu.

Mustafa Nihat tenkidinde; güzel ve değerli bulduğu tetkikimin süjesi Agâh Efendiyi takdir etmekte ve fakat kendisinin hakkı olarak tebarüz ettirdiğim bir çok «ilk» olmak şereflerine dokunarak, bu münasebetle Agâh Efendiyi Şinasi ile mukayese eylemektedir.

Evveleminde şurada da söyleyeyim ki; irfan ve kudret itibarile ikisi mukayese edilemez ve şüphe yok ki ilim ve irfan cihetile Şinasi daha mühim bir şahsiyettir. O, bizde bir devir açmış bü-

dir kılmalıdır. Eğer bunda muvaffak olursa, yahut buna yakın bir netice elde ederse, fert ona «iyi yapılmış bir kafa» borçlu olacaktır.

Çeviren: Kadri YÜRÜKOĞLU

yüklerdendir ve muhakkak ki büyük bir ediptir. Agâh Efendi ise, o zamanın ölçüsüne göre geniş çapta bir münevver, bir kalem sahibi ve bir büyük müteşebbistir ve hele yüksek medenî cesarete sahip bir insandır.

Benim tezim; Agâh Efendinin hususî gazeteciliğimizde ilk patron, ilk başmuharrir, ilk muhabir, ilk muhabir olmasını müdafaa etmektedir. Yoksa Şinasi'nin o zamanın en kuvvetli bir gazetecisi, bir başmuharriri ve muharriri olduğunda kim ittifak etmez?

Bu hususu gerek kitabımda, gerek muhterem Bay İbrahim Alâeddin Gövsa ile «Ulus» sütunlarında geçen münakaşalarımızda tarafımdan bir çok defalar tekrar olunmuş ve tebarüz ettirilmiştir.

Kaldı ki, Bay Mustafa Nihat te tenkidinde; «... Şu veya bu şekilde aslır bir türlü tayin edemediğimiz sebeplerle ilk hususî gazetenin patronu bulundu şu...» ibaresile, biraz iğneli olsa da Agâh Efendinin ilk müstakil gazetesinin patronu olduğunu kabul ile onun yüksek meziyetlerini tasdik etmektedir.

Yedi sene Tibbiyede derslerini fransız dilile okuduktan ve fikir hayatındaki kuvvetli tesirlerini münekkirdir de tebarüz ettirdiği Babîali tereddüde odasına da devam ettikten sonra hürriyetçiye memurluğu ile Avrupayı da gö-

postacılık ve ekonomi politik üzerinde tetkikler yapan ve postacılığımızda inkilâp yaratan ve siyasi inkilâp hareketlerine de önyak olan Agâh Efendi gibi mücadeleci, cerbezeli ve kafalı bir zâtın hâlâ gazetesinin hem kolu, hem kafası, hem kalemi olup olmadığında şüpheye yer var mıdır?

Ben, yüksek üstadın karakteri ve bu meziyetleri üzerinde resmî ve hususî kâfi vesikalar vermiştim.

Mustafa Nihad'ın tarih tetkiki bakımından gösterdiği tereddütleri, görülüyor ki, o zaman makalelerin imzasız bulunmasından neş'et etmektedir. Münekkidin bu tereddütlerinden biri, Agâh Efendinin başmakale yazması üzerindedir. Evet, Agâh Efendi ilk müstakil gazeteciliğimizde ilk siyasi başmakalenin muharriridir. Çünkü, Şinasi Tercümaniahval'i yirmi dördüncü nüshayı müteakip terkettikten sonra Tercüman'ın otuz numarasında başlayıp otuz birinci nüshasında biten hususî gazeteciliğimizin ilk siyasi başmakalesi İtalya ile Papalık arasındaki hâdiseyi ve Suriye meselesini tetkik ve tahlil etmektedir ki, bu makalenin çıktığı nüshaların tarihleri 22 Şevval 1277 ve 25 Şevval 1277 olduğuna ve Tasviriefkâr'da 1278 senesi haziranının on beşinde ve zilhiccesinin sekizinde çıktığına ve başmakaleleri de müteakip nüshalarında bulunduğu göre, bu siyasi başmakalenin «ilk» olmak vasfını kazanacağı da şüphe kalmıyacağı gibi, Şinasi o zaman Tercüman'dan ayrılmış olduğuna göre onun tarafından yazılmadığı da meydandadır.

Kitabımın yirmi ikinci sayfasında bu cihet kâfi derecede tasrih edilmiş ve münekkidin tekrar ettiği ve üzerinde durduğu, elli altıncı sayfadaki şu: «İlk

milli gazetede ilk siyasi başmakaleleri yazmıştır» cümlesinde «siyasi başmakale» tabiri de «mukaddeme» nin bu nev'e ithalile okuyucunun herhangi bir zehaba düşmemesi için konmuştur.

Bu ilk «siyasi başmakale» nin Agâh Efendi tarafından yazılması keyfiyetine gelince, bütün ihtimallerin onun lehine olduğu meydandadır. Çünkü, Tasviriefkâr'da imzasız çıkan makalelerin ve hattâ, imzasız çıkmalarına mukabil Şinasi ve Kemal'e ait olanları herkesçe malûmdur ve Tercümaniahval'de mevzuubahs ilk siyasi makaleyi takiben çıkan maarif makalesi dahi imzasız olduğu halde bunun Ziya Paşa'ya ait olduğunu herkes bilmektedir. Fakat bu birinci siyasi makalenin lisanâşına ve çok münevver tanıdığımız Agâh Efendi'ye ait olmadığı hakkında bana değil yazı şeklinde, hattâ tevatür kabilinden olsun kim bir vesika verebilir?

Maarif makalesini takip eden sanayi ve hırfete dair diğer başmakale hakkında da aynı iddiayı dermeyan edeceğim gibi, bankacılığın envaî ile tatbikatına, itibarı umumî, ticarete ve bilhassa postacılığa ait makalelerin de bilhassa bu mevzuları tetkik eden Agâh Efendi'ye atından daha yakın bir ihtimal bulunur mu?

Şinasi'nin ayrılmasını müteakip «Tercümaniahval», iki günde bir çıkmak üzere intişar günlerini sıklaştırıp kıt'asını küçültünce 25 numaralı ve 11 Şevval 1277 tarihli nüshasında bunu karilerine bildirirken; «Bazı ahıbbanın dahi muavenetile hüsnü tahrir ve tanzimine...» itina olunacağını yazmış ve 118 numaralı 13 Cemaziyelâhir 1277 tarihli nüshasında da «Mebahisi ilmiyeden bazı işe yararları gerek bilvasıta, gerek bilâvasıta tedarik» ettiği hakkın-

da karilerine
lar da gazete
hibi olduğun
Şinasi'nin
kasına gelin
ki, Şinasi fil
yazmış ve, b
nasıl herkesi
ve çünkü Ş
ni maarif
olan menal
kında müt
lin birinci
ki «İhtar»
teyit etme
Efendi mü
rile bunla
başkasına
tur. Hele
neşrine d
ai İbretni
zan (128
imzalı ve
telerden
«Tercüm
Efendi l
mak üze
ti samiy
te ihda
ileyh m
bapta c
şanı m
tahsin
tedir k
de Şin
bazılar
yardın
val» i
rak A
göster
Şu
ra m
dikp
bulu
KALE

da karilerine bir izah yapmıştır ki, bunlar da gazete ile asıl yazarının, gazete sahibi olduğuna kat'î birer delildir. Şinasi'nin yirmi dört nüshadaki alâkasına gelince, müsbet olan cihet şudur ki, Şinasi filhakika yalnız edebî yazılar yazmış ve bununla kalmıştır. Çünkü Şinasi herkesin bildiği veçhile vehimlidir ve çünkü Şinasi o vakit memurdur, yani maarif meclisinde âzadır. Malûm olan menab in hepsi de bu husus hakkında müttefiktir. Ve Tercümaniahvalin birinci nüshasının ikinci sayfasındaki «İhtar» başlıklı bent te bu hakikati teyit etmektedir. Görülüyor ki, Agâh Efendi muharrirdir ve havadis fıkralarile bunlar hakkındaki mütaleaları da başkasına atfetmek için kâfi delâil yoktur. Hele, daha «Tercümaniahval» in neşrine devan ettiği sıralarda, «Mecmuai İbretnüma» nun 12 numaralı ve ramazan (1282) tarihli nüshasının «Hakkı» imzalı ve o zaman çıkmakta olan gazetelerden bahseden bir makalesinde de «Tercümaniahval» in; «Saadetlû Agâh Efendi Hazretlerinin eseri himmeti olmak üzere tesis olunduğu...» ve «Milleti samiyeli işli miyede gayri resmî gazete ihdasına en evvel efendii müşarün-ileyh muvaffak ve mazhar olmakla bu bapta olan mesai ve gayreti gayretkeşanı mülk ve millet nezdinde mucibi tahsin ve takdir olduğu...» bildirilmektedir ki, bu ve bu kabil alâkalı bentlerde Şinasi adından bahsedilmemesi ve bazılarında ise Şinasi'ye yalnız «edebî yardım» atfedilmesi, «Tercümaniahval» in hemen bütün şerefini haklı olarak Agâh Efendiye izafede bizi haklı göstermektedir.

Şurada istisna kabilinden meraklılara müjdelerim ki, Agâh Efendinin, Gedikpaşa tiyatrosu edebî heyeti arasında bulunup piyesleri de mevcut olduğu

hakkında kitabımda yaptığım kaydı, bugün tevsik etmiş bulunmaktayım. Bizzat Mustafa Nihad'ın da edebiyat kitabında ismini görüp, araştırma neticesinde bu piyesini elime geçirdim. Piyesin adı «Namürad» dır. Ve üzerinde filhakika «Agâh» in adı matbudur. Bu da Agâh'ın kalem ehli olduğunun yaşıyan vesikasıdır.

Agâh Efendinin yüksek şahsiyet ve meziyetlerini ve matbuat tarihinde bir devir açan gazetesini müşkülâta kurup, gene kuvvetli müşkülâta göğüs gererek kahramanca devam ettirdiğini de gene kitabımda kâfi derecede tebarüz ettirdiğim için burada tekrar etmeyeceğim.

Onun, hususî gazeteciliğimizde ilk patron, ilk başmuharrir, ilk muharrir, ilk tahrir müdürü, ilk havadis muharriri olduğu bir hakikattir ve bu keyfiyet bence adeta bir içtihat, bir noktai nazar olmaktan çıkmıştır.

Tekrar ediyorum; bu iddia «ilk» olmak vasfı üzerindedir. Yoksa Agâh Efendinin bu vasfı haiz olması, hiç bir zaman Şinasi'nin kudret ve kuvvetini azaltıcı bir manayı, bir küstahlığı tazammun etmez.

Merhumun ailesi, bana yeni vesikalar vermediği vadettiler. Bunlar, iddiamı belki daha kuvvetle isbat edeceklerdir. Mahaza, verdiğim vesikalar meseleyi kâfi şekilde aydınlatmıştır. Muhterem Mustafa Nihad'ın aflarına sığınarak yazarım ki, yemin münkire düşer. Arkadaşımızın ceffelkalem söz söylemeyeceğini bildiğimiz için noktai nazarı hakkında kendisinden kâfi derecede vesaik beklemek hakkımızdır. Belki de yazdığı tenkidi, beni söyletmek ve sonra kuvvetli vesikalar vererek iddiamı hırpalamak için sevkulceysi mahiyette bir çevirme plânıdır.

Böyle olsa da sevineceğim, çünkü

Şiire dair

Ahmet Kutsi TİCEL

I

Şiir hakkında olgun ve nefis yazılar veren şair Ahmet Hamdi Tanpınar, geçenlerde Cumhuriyet gazetesinde çıkan «Şiire dair» (1) başlıklı bir yazısında aynen şöyle söylüyor:

«Halk edebiyatı ağzının şiirimizde son zamanlarda kazanmış olduğu rağbet biraz da okuyucuyu çocukluğundan beri alıştığı kıymetlerin dışına çıkarmaması değil midir?»

Değildir; fakat bu cümledeki hüküm tahlil etmeden evel ait olduğu bütün bir paragrafı beraber okumak daha faydalıdır:

«Bir şairin büyüklüğünü anlamak için yaptığı şeyler dakar bozduğu şeyleri de hesaplamak lâzımdır. Hakiki sanatkar bozarak yapar. Kendinden evel mevcut olan his ve hayal tarzlarını aynen kullanan sanat eseri ölü bir

(1) Ahmet Hamdi Tanpınar: *Şiire dair* Cumhuriyet gazetesinin 1 Mart 1938 tarihli nüshası. Bu makaleyi görmeyen, bulamayan okuyucular için bir kolaylık olmak üzere «Varlık» mecmuasının 1 Nisan 1938 tarihli 114 üncü sayısını tavsiye ederim. Burada makalenin bazı kısımları ıktibas edilmiştir.

kültür tarihimizin müphem bir safhası daha iyi aydınlanacaktır. Her halde bekliyorum ve davamı şöylece bir formüle raptederek yazımı bitiriyorum: Agâh Efendi piyrimiz, Şinasi üstadımızdır.

Server İSKİT

eserdir. Onun için her şair, kullanacağı kelimeleri evvelâ lûgate, bakir olarak ifade eder. Bununla beraber her eserde az çok ölü bir taraf vardır ve hazin olanı en yeni eserler bile çok defa bu ölü taraflarile kendilerini sevdirebilirler. Halk edebiyatı ağzının şiirimizde son zamanlarda kazanmış olduğu rağbet biraz da okuyucuyu çocukluğundan beri alıştığı kıymetlerin dışına çıkarmaması değil midir?... Şöyle zahmetsizce, yarısı rüya halinde, alışılmış ve güzel bulunmuş şeylerin göz önünden geçmesi... yani bir çok tenbellik ve biraz hodbinlik.»

Bu ifadede her şair için düşündürücü ve inandırıcı fikirler var. Netekim «Kendinden evel mevcut olan his ve hayal tarzlarını aynen kullanan sanat eseri ölü bir eserdir.» diye hüküm vermekte kimse tereddüt etmez sanırım. Bununla beraber bu hükümdeki telkin kudretini ifadeye terkedip biz sadece bu hükmün dayandığı fikir ve hadleri ele alırsak zihnimizde yeniden bir takım şüpheler uyandığını görürüz.

Alalım: «His ve hayal tarzı» medlülü neyi anlatır? Her hangi bir «tarz», kullanılan unsurlardan ayrı bir şey midir? Başka bir tabirle, sanatte - Ahmet Hamdi Tanpınar'ın yaptığı gibi - şekli esas olarak kabul edersek «tarz», bu şeklin tahakkukundan başka bir şeyde aranılmaz. Halbuki her şekil, onu icabettiren unsurlardan ibaret değil midir?

Acele etmiyelim: Burada gözetile-

bilir bir fark v
onları terkip e
lebilir. Fakat
mümkün değil
kukundaki zar
faaliyeti bu
idrake sanat
yaparsak ibda
mızı tanzim e
ayırılmış olun
«şekil» imanı
telâkkiye sap
zularının kabı
ya «muhteva
«şekil» ve «r
de üçüncü m
rada sakınal
Tanpınar, b
uzak görünüş
lesinin bir t
açık söylüyü

«Şekle
ğu zaruretl
bana, kend
nını veriyö
Tanpınar'a
surların te
bir zarurel

Bu zaru
yok unsurl
irde musa
midir? H
en musaff
kidir. «G
çilmez.»
filiği için
mutlak te
tasdikler
daki köp
nar'a gör
dediğimi
Tanpınar
yor. O
fikrin a